[illegible] హంస విలాసము

S.No 753

OFFICE OF THE REGISTRAR OF BOOKS
17 JAN. 94
MADRAS.

శ్రీగోపాలకృష్ణపరబ్రహ్మణేనమః.

రసికజన మనోరంజకంబగు

పుష్పబాణవిలాసంబను.

నీగ్రంథంబు

ఉభయభాషాభూషణుండును సకల సుకవి

నికరవిధేయుండునగు,

బిరుదరాజ శేషాద్రిరాజుచే రచింపఁబడి

యందుకుసరియైన మూలంబునందలి శ్లోకముల

తోడను నవతారికతోడను

సరసాగ్రేసరులగు

రాజా శ్రీవెలుగోటి, ముద్దుకృష్ణ యాచేంద్రబహాద

ర్వారి యనుజ్ఞవలన

వెంకటగిరిలో

శ్రీకాశీవిశ్వనాథ ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపఁబడియె.

౧౮౯3-వ సం॥ డిసంబరునెల.

శ్రీ.

తే. గీ॥ శ్రీలవెలుఁగొందు రాజగోపాలకృష్ణ।
భూమివిభునకుఁ బ్రీతిగాఁ బుష్పబాణ।
విలసనంబును దెనుఁగింపఁగ డఁగినాఁడ।
రసికసుకవీంద్రులకుఁ జిత్తరంజకముగ॥

20
1-1894

శ్రీ

శ్రీహయగ్రీవాయనమః

పుష్పబాణవిలాసము.

శ్లో॥ కుశలహాటకచేలతటిద్ద్యుతః । ప్రమదదాయిగళాస్వనగర్జితః । రుచిరనందకుమారకవారిదః । కిరతుమయ్యతులంతుకృపారసం.

శ్లో॥ శ్రీమద్గోపవధూస్వయంగ్రహపరిష్వంగేషుతుంగస్తన
వ్యామర్దాద్గళితేపిచందనరజస్యంగేనహార్ణసౌరభం।
కశ్చిజ్జాగరజాతరాగనయనద్వంద్వఃప్రభాతశ్రియం
బిభ్రత్కామపివేణునాదరసికో జారాగ్రణీఃపాతువః॥

ఉ॥ లీలనుగోపికల్గవుఁగిలింపఁ దదుచ్చకుచాళితాఁకుబిం।
కాలనలందినట్టిసిరిగంధమురాలినసౌరభాంగుఁడై । క్రాలుచు

జాగరారుణిమకన్గవమీుఁబ్రభాతసద్రుచిం। దాలిచివేణునాద
కలనం దగుజారుఁడు మిమ్ముఁబ్రోచుత౯.

ఆ॥ కృతికర్త యీగ్రంథాదియందుఁ గావ్యలక్షణాను
సారంబుగ శ్రీకృష్ణదేవరూపమంగళాకారవస్తునిర్దేశమును నా
శీఃప్రయోగంబునుఁగావించె. (౧)

శ్లో॥ భువనవిదితమాసీద్యచ్చరిత్రంవిచిత్రం
సహయువతిసహస్రైఃక్రీడతోనందసూనోః।
తదఖిలమవలంబ్యస్వాదుశృంగారకావ్యం
రచయితుమనసోమేశారదాస్తుప్రసన్నా॥

ఉ॥ ఎల్లజగంబులంజనుల కెంతయునబ్రముగాఁగఁబల్వి
రా। గొల్లపొలంతులంగలిసి కోడిక నాడినకృష్ణునృత్తిరం। జి
ల్లుచునిప్పుడీకృతిరచింపఁగఁబూనిననాకునబ్జభూ। వల్లభయైన
భారతి కృపామతితోడఁబ్రసన్నయయ్యెడి౯.

అ॥ ఈకవి తానొర్పంగడంగిన కబ్బంబు నిరంతరాయం
బుగఁబరిసమాప్తినొందించుట కుపకరణంబుగసరస్వతీప్రసా
దంబునుఁగోరె. (౨)

శ్లో॥ కాంతే దృష్టిపథంగతే నయనయో రాసీద్వికాసోమహాన్
ప్రాప్తే నిర్జనమాలయం పులకితా జాతా తనుస్స్ఫుటం
వక్షోజగ్రహణోత్సుకే సమభవత్సర్వాంగకంపోదయః
కంఠాలింగనతత్పరే విగళితా నీవీదృఢాపిస్వయం॥

ఉ॥ కాంతుఁడు గానరాఁగ బెనువికాసము గల్గెను గన్నుదోయికే। కాంతగృహంబుఁ జేరఁబుల కల్గనియించెను మేననెల్లఁ జ। న్వంతులువట్టఁగాఁ దలఁచి నన్వడఁకజ్వాను గౌఁగిలింపనా। వంతదలంప నీవిదృఢమయ్యుఁ దనంత నెజారెనారికిన్.

అ॥ ఇందు నాయికా నాయకులు పరస్పర యోగంబునకుఁ జిరకాలంబు మోహంబు చే బరితపించుచు నొకానొకసమయంబున నిరువురకు నేకాంతస్థలంబు దటస్థించిన దర్శనసామీప్యస్పర్శనోద్యోగాదులచేఁ గలిగిన వారిచేష్టలు వర్ణింపఁబడియె. (3)

శ్లో॥ మాందూరాదరవిందసుందరదర స్మేరాననాసంప్రతి
ద్రాగుత్తుంగఘనస్తనాంగణగళచ్చారూత్తరీయాంచలా।

ప్రత్యాసన్నజనప్రతారణపరా పాణిం ప్రసార్యాంతికే
నేత్రాంతస్యచిరం కురంగనయనా సాకూతమాలోకతే ॥

ఉ॥ అంగన నవ్వులన్నిలిచి యాస్యమునం జిఱునవ్వు గ్రాల ను। తుంగకుచద్వయంబుపయి దువ్వలువించుక జారుచుండఁ గాఁ। జెంగిటివారినంచనముఁ జేయుచుఁ గంటికడన్ గరంబుఁ జే। రంగదియించి నన్నుఁ సుచిరమ్ముగఁ జూచెడిఁ గోర్కి గారా జిలన్.

అ॥ ఇందొక ప్రౌఢయగు పరకీయ దానికిఁగల ప్రేమనంగ చేష్టితములచేఁ దనకుఁ దెలిపి మఱులుకొల్పెనని నాయకుం డనుఁగు చెలికానికిఁ జెప్పినరీతి వర్ణితంబయ్యె. (౮)

శ్లో॥ నీరంధ్రమేతదవలోకయ మాధవీనాం
మధ్యే నికుంజసదనం చ్యుతపుష్పకీర్ణం।
కుర్వ్యుర్యదీహ మణితాని విలాసవత్యో
బోద్ధుం న శక్యమబలే నినదైః పికానాం ॥

ఉ॥ చేలరొ చూడుబండిగురు విందలకుంజము నందుఁ బుష్పము। లాలిలమనోహరంబగు మరాజలునీ విజనస్థలంబునం।

బోలఁగఁ గామినుల్మణితి ముద్రచియింప నెఱుంగ నెవ్వరుం।
జాలరు గండుకోయిలలు సారెకు నూరక కూయుచుండుటన్.

అ॥ ఇందొక యారామ సంకేతంబునఁ బుష్పాపచయ వ్యాజంబున మెలంగు నాయికకు క్రీడించుటకనుకూలంబగు మరుగు-చోటునగపఱచుచు తామచ్చట స్మరతంత్రంబులొనర్చుట యొరు లెఱుంగుదురో యని దానిమనఁబుననుండు శంక దొలంగింపఁ నాయకుం పాడిన విధంబభివర్ణితంబయ్యె. (౫)

శ్లో॥ దష్టం బింబధియాధరాగ్రమరుణం పర్యాకులో ధావనా
ద్ధమ్మిల్లస్తిలకం శ్రమాంబుగళితం ఛిన్నా తనుః కంటకైః।
ఆఃకర్ణజ్వరకారికంకణఝణత్కారం కరాధూన్వతీ
కింభ్రామ్యస్యటవీశు కాయకుసుమాన్యేషా న నాన్దాగ్రహీత్॥

చ॥ కెరలెడు బింబమంచు గొఱికె జిగిమోవిని గొప్పవీడెబ। ల్పరుగున బొట్టు చెమ్మటఁ గలంగుచు జారెను మేనుముండ్లచేఁ। బరియలు వాసె నోసి చెవి వ్రయ్యఁగ గాజులు మ్రోఁగఁ జిల్కకై। తిరిగెద వేల పుష్పవిత తిన్గ్రహియించెన నాండయీ వసిన్.

అ॥ ఇందొక నాయిక చెలికత్తెలతోఁ బువ్వులు గోయు టకై యుపవనంబుసొచ్చి మంచిపూదీవెలుపరికించు నపదేశం బున చెలిమిచేడియలమొఱంగి దూతికతోడ నొక జారనా యక సంకేతంబుఁజేరియందాతనితోడ రతిసమ్మర్దనసుఖంబు లనుభవించుతఱినచ్చటచ్చటపూవులుండుతావులరయుచు క్ర మక్రమంబుగ నటకుంజేరిన దాని యాఁడుబిడ్డంగాంచి సంకే తంబున రతిసుఖవర్తినియగు నాయిక కాఁడు బిడ్డరాక యెఱు కపడుటకును తదనంతరసమయంబున నాయికమేనఁదోఁచుజా రపురుషరచిత దంతనఖక్షతాదులగు చిన్నెలు వనంబున గ్రు మ్మరుటవలనఁ గలిగినవని యాయాఁడుబిడ్డకు దోఁచుటకునుస మయోచితంబుగ గావలిదూతికవలికిన తెఱంగునుగవివర్ణించె()

శ్లో॥ బిభ్రాణాకరపల్లవేనకబరీమేకేనపర్యాకులా
మన్యేన స్తనమండలేనిదధతీస్రస్తందుకులాంచలం।
ఏషాచందనలేశలాంఛితతనుస్తాంబూలరక్తాధరా
నిర్యాతిప్రియమందిరాద్రతిపతేస్సామ్రాజ్యలక్ష్మీరివ ॥

చ॥ చెదరినకేశపాశమొక చేతభరింపుచునొక్క చేతనా।

నదవులజారుపయ్యెద స్తనంబులఁ జేర్చుచు వీటి కారణం । బొద
వినవో వితో ఁజిటిలి యూడెడి గంధపుపూత మేనితో । నిదెయొ
క బోటిమారువిజయేందిర నాఁబ్రియునిల్లు వెల్వడెన్.

అ॥ ఇందొక నాయిక తన నాయకునితో రేయంతయుఁ దనివిదీర మదనతంత్రంబుల సుఖించి యుషఃకాలంబున విటు నింటనుండి వెలువడిరాఁగా దానింజూచి తదంగంబులఁ దోఁచు రతాంత లక్షణంబులను చేష్టలను గొనియాడుచు నొక జారపురుషుఁడు మఱియొక జారునితో నుడివినవదు వృగ్గడింపంబడియె. (౭)

శ్లో॥ కాంతో యాస్యతి దూరదేశమితి మే చింతా పరం జాయతే
లోకానందకరో హి చంద్రవదనే నైరాయ తే చంద్రమాః।
కించాయం వితనోతి కోకిలకలాలాపో విలాపోదయం
ప్రాణా నేవ హరంతి హంత నితరామారామమందానిలాః॥

చ॥ పతిపరదేశమేగునని వంతజనించెడు నిప్పుడాజగ । ద్ధి
తుఁడగు చందురుండు కడు ద్వేషముఁ బూనెడుఁ గోకిలధ్వను ।

ల్పతురతఁ బాపి నాకతివి లాపము నర్చెడు నిష్కుటానిల । ప్ర
తతులె సౌమ్యత న్విడిచి ప్రాణముల న్హరియించెదుం జెలీ.

అ॥ ఇందొక నాయిక తన ప్రియుం డొకయక్కఱతో పర దేశయాత్ర సేయ సమకట్టు టెఱింగి మనంబునందు మిగులఁ జింతించి తన చెలికత్తియతో నాయకుఁ డెడయైనచో భవిష్యత్కాలంబునఁ దనకుం గలుగఁబోవు దురవస్థలం గూర్చి ముందర వచించిన చందం బనుడువం బడియె. (౮)

శ్లో॥ నవకిసలయతల్పం కల్పితం తాపశాన్త్యై
కరసరసిజసంగాత్తే వలంమ్లాపయంత్యాః ।
కుసుమశరకృశానుప్రాపితాంగారతాయా
శ్శివశివపరితాపం కోవదేత్కోమలాంగ్యాః ॥

చ॥ నవముగఁ దాపశాంతికి నొనర్చిన పల్లవశయ్య మీఁదఁ గే । ల్గవఁగదియించి దానినతి గాఢముగాఁగమలించుచున్న నో । భవశిఖిఁ గ్రాఁగి నిప్పయిన భామిని భూరిశరీరతాపముల్ । శివశివ యెవ్వఁడిట్టిదని చెప్పఁగ నేర్చును ముజ్జగంబులన్.

అ॥ ఇందు మనోహరుండగు నాయకుఁడు తడవుగఁ దన్నుఁ జేరరాకుండుటచేఁ బలువలకాఁకలం గలంగుచుండు నాయిక యవస్థనుఁ గూర్చి దాని బోటికత్తియ యొక్కతె మఱియొక్కతుకతో వక్కాణించిన విధంబు నిగదితంబయ్యె. (౯)

శ్లో॥ శీతేశీతకరోంబుజేకువలయస్వాంద్వాద్విని గచ్ఛతి
స్వచ్ఛామౌక్తికసంహతిః కవళితా హైమీం లతాం ముంచతి
స్పర్శాత్పంకజకోశయోరభినవా యాంతి ప్రజాః క్లాంతతా
మేషా త్వాంతపరంపరా మమ సఖీ యాత్రాస్పృహాం క్షాంతతి॥

ఉ॥ తమ్మిఁబుసుంబెంజందురుఁడు తారసమూహము వృష్టిఁ గల్వలం। దిమ్మగు హేమవల్లిఁ వెలుపెల్లడ మించెనుబంకజాతకోశ। శస్త్రులఁదాఁకిపాళ్యములు గ్రక్కనుపల్లవ పత్త్రికయిట్టిదౌ। కుక్కప్పడి నా ప్రయాణమున కోర్వక విఘ్నముఁ జేసె నెచ్చెలీ.

అ॥ ఇంపుఁ దోలుత ప్రయాణనిశ్చయంబుఁ గావించి తన చెలికానికిం జెప్పియుండి తత్కాలంబు కడచిన వెనుకమగుడం గనుపడ్డ నాసంగడికాఁడు ప్రయాణం బేల విరమించితని

యడుగ మన్నాయికాసందర్శనకాలంబునఁ దానికిట్టిదుర్దశ లుకలుగుటవలననే వెలువడనైతినని నాయకుఁడు జెప్పె.(౧౦)

శ్లో॥ దూతీదంనయనోత్పలద్వయమహో తాంతంనితాంతంతవ
స్వేదాంభఃకణికాలలాటఫలకేముక్తాశ్రియంబిభ్రతి।
నిశ్వాసాఃప్రచురీభవంతినితరాం హాహంతచంద్రాతపే
యాతాయాతావశాద్వృథామమకృతే శ్రాన్తాసికాన్తాకృతే॥

చ॥ ఉరువుగవాడెనీదునయనోత్పలయుగ్మము ఫాలవీధికం। బొరసినస్వేదబిందువది ముత్తెపుఁగాంతినిఁ బూనెనూరుపు। ల్పెరఁగెడుమిక్కుటంబుగను బాయకవెన్నెలలోన సారెసుం। దరినెఱదూతి నాకయివృథాశ్రమమందితె రాకపోకలన్.

అ॥ ఇందొక నాయికపంపఁగా నాయకుని వెంటఁబెట్టుకొని రానరిగి యతనితో సురత తంత్రంబుల సుఖించి వచ్చి యతని యనాగమన హేతువును గపటంబుగ నెఱుకపఱచిన దూతింబరికించి దానియంగంబునందలి రతిశ్రమవలని గురుతులుగనుంగొని యీతాపికత్తియపోయిన కార్యఫలంబును.

తానే యనుభవించివచ్చినదని నాయికమనంబునకుఁ దోఁపఁ
గా నదియగ్గలంబగు నేవజనించియు దానిని బయలుపఱచకుం
డ గుప్తగోపయయి యాకుంటెనకత్తియతో హితోపలాల
నావాక్యంబులు పలికినవిధంబున తాఁకనాడుట యుగ్గడింపఁ
బడియె. (౧౧)

శ్లో॥ అధివసతివసంతేమత్తకామాదురంతే
నవకిసలయతల్పంపుంజితాంగారకల్పం।
విరహమసహమానాచక్రవాకీసమానా
చకితవనకురంగీలోచనాకోమలాంగీ॥

చ॥ సరగవియోగమోరువక జక్కవముద్దియ కుద్దియైవ
నో। ర్వారభాగపొందియున్నమృగి భంగినిజూచెడి కోమలాం
గితాఁ। బరఁగువసంతకాలమునఁబ్రాణములన్విడనిప్పుప్రోవు
తో। సరియగుచున్న క్రొన్ననల శయ్యపయి న్వసియించె
నచ్చెలీ.

అ॥ ఇందోకనాయిక విరహిజనమానస మదనమాయా
సంతమసంబగు వసంతసమయంబున నాపరాని విరహతాపం

బునోరువంజాలక పరితపించుచు మునున విభ్రమావస్థలం జెంది పదియవయవస్థ ప్రాపింపం గనుకించుచున్నం జూచి దాని చెలికత్తియ మఱియొక సకియతో శోకావేశంబునం బలుకు విధంబు చెప్పంబడియె. (౧౨)

శ్లో॥ నైష్ఠుర్యం కలకంఠకోమలగిరాం పూర్ణేన్దుశీతద్యుతే
స్నిగ్ధత్వం బత దక్షిణస్య మరుతో దాక్షిణ్యహానిశ్చ తాం ।
స్మర్తుం వ్యాకృతిమేవ కర్తుమబలాం సన్నాహమాతన్వతే
తద్విఘ్నః క్రియతే తృణాదిచలనోద్భూతైస్స్వదాస్తిభ్రమైః॥

ఉ॥ నైకరవంబు నిష్ఠురత పార్వణ చంద్రుని తీక్ష్ణభావ
ముల్ । ప్రాకటదక్షిణానిలు కృపారహితత్వము దాని ప్రాణ
ము । లోకడం బట్టనున్నహానము సంచరించు దృణాదికంపము ।
ల్చేకురనీవు వత్తువని చేడియజీవముం దాల్చు నీయెడన్.

అ॥ ఇందు నాయకాగమన కాలయాపనమును సైపలేని నాయికవలన నియమింపంబడిన దూతిక నాయకుని చెంతకుం జని యతనితోం బ్రియయొక్క తాత్కాలికావస్థనుం గూర్చి చెప్పినవిధంబు పలుకంబడియె. (౧౩)

శ్లో॥ సాప్రేమాంకురలోచనే విగళితిన్యస్తం శిలాకాంచనం
తీవ్రంనిశ్వసితంనివర్తయనవాస్తామ్యంతికంఠగ్రజః ।
తల్పేమాలురకోమలాంగితనుతాంహాంతాంగరాగోజ్ఝితే
నాతీతోదయితోపయానసమయోపాస్తాన్యధామన్యథాః ॥

ఉ॥ కన్నుల నీరునించకుము కాటుక జాఁగును పేఁడియూ
ర్పులం । బన్నకు నిల్పుమీకుసుమ మాల్యము లెల్లను వాడిపోవు
నీ । వెన్నఁగ శయ్యపైఁ బొరలె దేటికి గంధపుపూఁత రాలునీ । వ
న్నెమగండు రాఁగలఁడు పైఁడలి వేఁడుగ నెంచఁబోకుమీ.

అ॥ ఇందొకనాయిక తననాయకునకు మిగుల నుల్లాసంబుఁ గల్పించుటకుఁ జక్కఁగ నలంకరించుకొని శయ్యామందిరంబుఁ జేరి నాయకుని రాక కెదురుచూచుచుండఁగా నాతని యాగమనంబునకుఁ గాలవిలంబమగుచో నిఁక రాఁడని నిశ్చయించి వగలఁ బొగులుచున్న నాయికను జెలికత్తియ యూఱడించి పలుకువిధంబు నుడువంబడియె. (౧౮)

శ్లో॥ కాచిత్సర్వజనీనవిభ్రమపరామధ్యేసఖీమండలం
లోలాక్షీభ్రువిసంజ్ఞయావిదధతీమాత్యాగసహాభాషణం ।

అక్ష్ణోరంజనమంజసాశశిముఖి విన్యస్యనష్ఠోజయో
స్తన్యాలంభావుకయోస్థ్సితంమణిసరంచేలాంచలేనావృధాత్ ॥

చ॥ చెలియలమ్ధ్యకమధ్యమునఁ జేరినచేడియ నేర్పుమీ
ఱఁగ । చలమగుకంటిసన్న బొమ సన్నలదూతికఁ బల్కరిం
చుచున్ । గలయఁగఁ గన్నుదోయివడిఁ గాటుకనించి కుచద్వ
యంబుపై । వెలిగెడురత్నహారమును వేగమొకప్పెఁబయంట
కొంగునన్.

అ॥ ఇందొకప్రౌఢయగు జారీనాయిక చెలికత్తియల న
డుమనుండుసమయంబున తనసమాగమంబున కనువగుసమ
యంబరసిరమ్మని విటనాయకుండంపిన దూతిక రాఁగాఁ దోడి
చేడియలకెఱుకపడకుండ దానితో నాతని రాక కుచితంబగు
వేళను గనుసన్నలచేతను చేష్టల చేతను దెలుపుచు జరపు
ప్రసంగచాతుర్యంబు నిగదితంబయ్యె. (౧౫)

శ్లో॥ జిహ్మిత్యాననమిందుకాంతిరధరంబింబప్రభాచుంబతి
స్ప్రష్టుంవాంఛతిచారుపద్మముకుళచ్ఛాయావిశేషస్తనౌ
కుక్షింకోకనదస్యశేలటికరావాలంబ్యకించాదరా
దేతస్యాస్సుదృశఃకరోతిపదయోస్స్వాంప్రవాళద్యుతిః ॥

చ॥ వదనముమూర్ఖునిన్విధునివన్నియబింబము డాలుము
ద్దిడు। న్వైదవిఁజనుల్ప్రశించునళినీముకుళోజ్వలభావిశేషముర్।
గుదురుగఁగేలుపట్టికొని కోకనదప్రభయాడుచుందునీ। సుదతి
కిఁబాదసేవనము సొంపుగఁజేయుఁబ్రవాళకాంతియుర్॥

అ॥ ఇందొక యెలజవ్వనియగు కామిని మేనిచక్కదనంబునుఁగని దానిపై మెండగు వలపు సందడింపఁగాఁ దనమోహంబును మనంబుననిలుపఁజాలక యొకసరసుఁడు నిజసఖునితో చమత్కారంబుగఁ దానిసొబగును వర్ణించిచెప్పిన విధంబు పలుకంబడియె. (౧౮)

శ్లో॥ దూతిత్వయాకృతమహోనిఖిలంమదుక్తం
నత్వాదృశీపరహితప్రవణాస్తిలోకే।
శ్రాంతాసిహంతమృదుళాంగిగతామదర్థం
సిద్ధ్యంతికుత్రసుకృతానివినాశ్రమేణ॥

ఉ॥ చెప్పినకార్యమంతయును జేసితిదూతిరొ లేదు ధాత్రి
లో। మెప్పుగలాతివారలకు మేలొనరింపఁగనీసమాననీ। వి

ష్పొడుమన్ని మిత్తముగ నేగికడున్వెతలందితమ్మయో। యెుష్పొ
ౘకుప్పకష్టముల కోరువకుండినఁబుణ్యమబ్బునే.

అ॥ ఇందొక నాయిక తననాయకుండు పొలయల్కచే
మనంబునఁగోపించి తనకడకురాకున్న నాతనినూఱడించిరమ్మని
దూతికఁ బంచిన నది పోయి తన చక్కఁదనంబుచేతను నే
ర్పుచేతను నాయకునిఁగైవసంబుచేసికొని తనివిదీర మరుకేళిఁ
గూడివచ్చి నీసందేశంబు నెఱవేర్చివచ్చితినని బొంకి పలుకఁ
గా దాని యప్పటియునికింగాంచి దాని యొక్క స్వప్రయో
జన నిర్వాహకత్వంబునెఱింగి మనంబున నంకురించు రోషం
బునుఁగప్పికొని దూతింగొనియాడువిధంబున గర్హించు నా
యిక వాక్యమత్కారంబు వర్ణితంబయ్యె. (౧౭)

శ్లో॥నబరీభరీతికబరీభ రేస్రజో నచరీకరీతిమృగనాభిచిత్రకం।
విజరీహరీతినపురేవమత్పుగోవివరీవరీతినచవిప్రియంప్రియా॥

ఉ॥ క్రొమ్ముడియందుఁబూసరులు గూరుపదిప్రియ నేఁడి
దేమితా। నెమ్మొగ మందుఁగస్తురిని నీటుగ బొట్టిడదేమివే

ఙ్కఁబూ । ర్వమ్మునుబోలెనాయెదుటరాగిలియాడదిదేమినా
దుపై । నిమ్మహిమంతువున్న వచియింపదదేమిమదేభగామినీ.

అ॥ ఇందొకనాయిక తనకడకునాయకుండురాఁగాఁ జెలి కత్తియలాతనిపై నేరములు వెట్టియుండుటచేఁ గోపోద్దీపనం బు మనంబునఁబెనఁగొనఁగా నలంకార వివర్జితయై యాద రింపమిఁగని చింతాకులుండై దానితోడి చేడియలయం దొ క్కతుకతో నానాయకుండువలికినవిధంబువర్ణింపంబడియె ()

శ్లో॥ గాఢాలింగనగండచుంబనకుచస్పర్శాదిలీలాయితం
సర్వంవిస్మృతమేవవిస్మృతవతో బాలేఖలేభ్యోభయాత్।
సల్లాపోస్త్వధునాసుదుర్ఘటతమస్తత్రాపినాతివ్యథా
యత్త్వద్దర్శనమప్యభూదసులభంతేనైవదూయేభృశం॥

చ॥ ఖలజనభీతిగాఢముగఁ గాఁగిటఁజేర్చుటగండచుంబ నం । బులుఁగుచమర్దనంబులను పుణ్యము విస్మృతమయ్యె నొండొరుల । బొలుపుగ మాటలాడుటయుఁ బోయెనయైన

ను నేనుచింతిల । న్గలికిరొనీదుదర్శనమె కామికనేఁ డెదలో•
నగుందెరన్.

అ॥ ఇందు రూపరేఖావిలాసాదులచేఁ దమిఁబుట్టించియా•
లింగనాదులకు లోఁబరచి కొంతకాలంబు గూఢంబుగ రమి
యింపఁ దాని నెఱింగినఖులురుపలువురాకాంతను నిందింపు
చుండ సంభోగంబుమాని యవలసమయంబబ్బినతఱి మనో
రథసూచకంబులగుచతురభాషణంబులఁదనివినొందుచుండనా
మేలునకుచూపోపక యేవగొనువారివలనిభయంబునసరస•స
ల్లాపాదులందృజించి నేత్రానందంబుగ నొండొరుఁ జూచికొ
నుటయుంగూడ మానుకొనియుండఁగాఁ గొంతకాలంబుసన
దైవికంబున నొకదివసంబున నొకరహస్యస్థలంబున తటాలు
ననెదురుపడిన జారిణిం జూచి జారనాయకుఁడు ఖేదాకులుఁ
డై పలికినవిధంబు వర్ణింపఁబడియె. (౧౯)

శ్లో॥ యాచంద్రస్యకళంకినోజనయతిస్మేరాననేనత్రపాం
వాచామందిరకీరసుందరగిరోయాసర్వదానిందతి।

నిశ్వాసేనతిరస్కరోతికమలా మోదాన్వితాన్యానిలాన్
సాత్రైరేవరహస్త్వయావిరహితా కాంచిద్దశాంనీయతే॥

చ॥ నలుపెదఁదాల్చుజాబిలికి నవ్వుమొగంబున సిగ్గుగొల్పుచున్। బలుకులచేత గేహశుకభాషలమాటికి నీసడించుచున్। జలరుహసారభానిలుని శ్వాసమునం బొరిధిక్కరించునా। నెలఁతకు నీవురామినవె నేఁడొకదుర్దశఁ గూర్చెన్ నీసునన్.

అ॥ ఇందొక నాయిక నాయకుం డెక్కారణంబునో యొకరేయి తనయింటికిరా మసలిన యంతమాత్రమునకే వియోగసంతాపంబు నోరువంజాలక తనదూతిక నతని పాలికింబంపఁగా నదిపోయిచేరి నాయకునితోఁ బలికిన చందంబు వర్ణింపఁబడియె. (౨౦)

శ్లో॥ తన్వీపాయదిగాయతిశ్రుతికటుర్వీణాధ్వనిర్జాయతే
యద్యావిష్కురుతేస్మితానిమలినై వాలక్ష్యతేచంద్రికా।

ఆ స్తేష్మానమివోత్పలంనవమపి స్యాచ్చేత్పురో నేత్రయో
స్తస్యాశ్శ్రీరవలోక్య తేయదితటిద్వల్లీవివర్ణైవసా॥

చ॥ వనితయొకింతపాడిన విపంచిరవంబు వినంగఁగ్రోరమై।
చనునిసుమంత నవ్వ నెడఁ జంద్రికయున్మలినంబ గైతగుఁ।
గనుఁగవమ్రోల గ్రొందామరయుఁ గ్లాంతినిజెందిన జాడదోఁ
చుఁచ। త్తనురుచిఁజూచుచో మెఱుపు తద్దవివర్ణమయ్యె క
నంబడుఁ.

అ॥ ఇందొక కాముకుం డొకానొక సుందరింజూచి దాని
పై మోహవిభ్రాంతికలవాఁడై దానిరూపవిలాస కళావైశ
ద్యంబులను తనప్రియసఖునితో నుడివిన విధంబు వర్ణింపం
బడియె. (౨౧)

శ్లో॥ సత్యంతద్వదవోచథామమమహా రాగ స్త్వదీయా
త్వంప్రాప్తోసివిభాతఏవసదనంమాంద్రష్టుకామోయతః।
రాగంకించభిభర్షినాథహృదయేకాశ్మీరపత్త్రోదితం

నేత్రేజాగరజంలలాటఫలకేలాక్షారసాపాదితం॥

చ॥ రమణనిజంబునీకుఁగల రాగముకంటెను నాదురాగ
మే। సమధికమన్న దీవిపుడు సస్పమయంబున నిందురాఁగఁ
గుం। కుమరసరాగమీయెడనుగుంభితజాగరరాగముఖ్యులన్।
గ్రమముననీయలక్తకకృత రాగముఫాలమునందుఁ దాల్చెదా.

అ॥ రేయంతయు పరతరుణితోడంగూడి మదన తంత్రం
బుల ననుభవించి రేఁపకడ వచ్చిన మనోహరుంగని తదీయ
సంగమలక్షణంబులు తననెమ్మనమ్మునసుమ్మలికంబుఁగూర్చ కో
పగోపనంబుఁగావించి తనపైఁ బతికింగల మక్కువ తెల్లంబగు
నట్లు నెపమిడి మత్తోద్ఘాటనంబుఁ గావించు నాయికావచన చ
మత్కృతి యిందుఁబొందుపఱచియున్న ది. (౨౨)

శ్లో॥ ఏతస్మిన్ సహసావసంతసమయే ప్రాణేశ దేశాంతరం
గంతుంత్వంయతసేతథాపినభయం తాపాత్ర్పపద్యేధునా।
యస్మాత్కైరవసారసౌరభముషా సాకంసరోవాయునా
చాన్ద్రీదిక్షువిజృమ్భతేరజనిషుస్వచ్ఛామయూఖచ్ఛటా॥

ఉ॥ ఆమని వేళ నెంతయు నురయంబున దూరపుయాత్ర సేయఁ
గా । నీమది నెంచెదట్లయిన నే వెలివక్ష బరితాపవహ్నికిన్ । స్వా
మిని కాంతము న్గమముద సౌరభమై తగు గాలితోడనీ । సోమమ
యూఖములైదనల సాంపుగ గేల్గదు పెంపుఁ జెందెడిన్.

అ॥ ఇందు నాయకుండు వసంత సమయంబునఁ బరదేశ
యాత్రా గమనోన్ముఖుఁడు కాఁగాఁ గాంచి తద్వియోగంబు
సైరింపంజాలని నారీమణి తత్ప్రయాణంబు నంగీకరింపకయు
నంగీకరించిన చందంబునఁ బలికిన దిక వివర్ణించె. (౨౩)

శ్లో॥ చక్షుర్జాడ్యమనైతు మానిని ముఖం సన్దర్శయ శ్రోత్రయోః
పీయూషస్రుతి సౌఖ్యమస్తు మధురాం వాచం ప్రియే వ్యాహర।
తాపశ్శామ్యతు మే ప్రసాద శిశిరాం దృష్టిం శనైః పాతయ
త్యక్త్వా దీర్ఘమభూతపూర్వమచిరాద్రోషం సఖేదోషజం॥

ఉ॥ కన్నుల జాడ్యమేగును మొగంబిటు చూపుము [illegible]త్ర
ములు సుధా । త్యన్నత సౌఖ్యమందు నిపుడు గ్గలితీయని మాట
లాడుమీ । పన్నగబోంట్ల బోధనలఁ బాటిలు రోసము నుజ్జ.

శించివే। మిన్నకనాడు తాపము శమింపఁగ శీతలదృష్టిఁజూ
డుమీ.

అ॥ చెలిమిపాలంతులు దనపై నేరము లపారంబుగనారో
పించి చెప్పటంజేసి మొగమెత్తిచూపక యించుకచూపియుం
బలుకక పలికియు సౌమ్యంబులాడక నాడియు చుఱుకుచూపు
లఁబఱపు గరితంగని యెమ్మెకాఁడు వినయమ్మున ననునయిం
చు తెఱం గిందుపన్యస్తమయ్యె.   (౨౮)

శ్లో॥ మానమ్లానమనామనాగపినతం నాలోకతేవల్లభం
నిర్యాతేదయితేనిరంతరమియంబాలాపరంతప్యతే।
ఆనీతేరమణేబలాత్పరిజనైర్మానంసమాలంబతే
ధత్తేకంఠగతానసూన్ప్రియతమేనిర్గంతుకామేపునః॥

గీ॥ మానినితీవ్రరోషగరి మన్విభునెమ్ముం బతిఁజూడ దుద్దదు
నా। ప్రాణవిభుండు పోయిన నిరంతర తాపము నొందునెచ్చె
లు। ల్వానిని దెచ్చి నచ్చలిమి వారక మానముఁ బూనుఁగమ్మ

ఉం। బోనతఁ డుష్యమింపవెత బొందిగళంబునఁ దాల్చెఁ బ్రాణముల్.

అ॥ పొలయలుకచేతం గలిగిన సంతాపంబు ప్రబలుతరిఁ బ్రియుండు పెక్కుభంగులవేడిన నాదరింపక యతండు వెడలినంతనె మిగుల వగలంబొగులు మగువ తెఱంగు దాని చెలి యోర్తు మఱియొక్కతెకుఁ బలికినవిధంబభివర్ణితంబయ్యె. ()

శ్లో॥ కర్ణాకర్ణయ మేచకోకిలరుతం తస్యాశ్శ్రుతే భాషితే
చంద్రే లోకరుచిస్తదాననరుచేః ప్రాగేవ సందర్శనాత్।
చక్షుశ్శీలనమేవతన్నయనయోః గ్రామ్యగిణాంవరం
హైమీవల్ల్యపితావదేవలలితాయూవన్నసాలక్ష్యతే॥

చ॥ సతివలుకంగఁ గర్ణపరుషంబగుఁ బైకని నాదమీప్రభా।
ప్రతతికిఁ జంద్రునందురుచి భామమొగంబును జూచునట్టికే।
వితతమృగాంగనల్వెలఁది వీక్షణసన్నిధిఁ గన్నుమూయుబో।
యతులితహేమవల్లియుఁ దదంగముఁ జూడ నసుందరంబగున్,

అ॥ సాటిలేని రూపరేఖావిలాసంబుల సరసులమరుబారింద్రోయు నొకత్తోయజాక్షింజూచి తమకంబుమితిమీరుచుండ నొకవిటుండు దాని సోయగంబు మొదలుగాఁగల గుణంబులఁజెలికానికిం బలుకుచెలువు నిందువర్ణించినాఁడు. (౨౬)

క॥ శ్రీముద్దులక్ష్మణధరి। శ్రీమఘవునివందిభారతీశేషకవి।
గ్రామణిశిష్యుండసదృశ। శేముషిశేషాద్రికవిరచించెఁ దీనిన్॥

పుష్పబాణవిలాసము

సంపూర్ణము.

శ్రీ.

ఈకవీంద్రుఁడు రచియించిన చంపువిరాటపర్వముపై నిత రులయభిప్రాయంబులు.

—(*)శ్రీయాంధ్రభాషాసంజీవని.(*)—

ఆంధ్ర చంపువిరాటపర్వము.—ఈపొత్తము కడుఁజిన్నదై నను బూనిపరికింప, సాధుపద వాక్యములచేతను సాధారణ పద్యములచేతను, నర్థసౌలభ్యముచేతను, యథోచిత రసాలంకారాదిగుణములచేతను, జాలఁ గ్రాలుచున్నది. ఈ పొత్తము, రాజా శ్రీ, ముద్దుకృష్ణయాచేంద్రబహదద్వారియాజ్ఞవలన వేంకటగిరిలో నుండెడు, మ॥ రా॥ రా॥ బిరుదరాజ. శేషాద్రిరాజ కవిగారు రచియించిరి. వీరు రాజ కవిగారుగానే నెగడవలెనని కోరుచున్నారము. తండ్రిగారు రామాయణ మును రచింపించిరి. కుమారులు భారతమును రచియింపించిరి. ఇది సముచితము కదా!

పచ్చయప్పకాలేజి తెనుఁగుపండితులగు,
కొం. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిలవారు.

సీ॥ శ్రీరస్తు; సర్వధాత్రీమండలంబునఁ బ్రథితమైనయనంత

భట్టరచిత। చంపుభారతమను సంస్కృతకావ్యరత్నమునం
దుషష్ఠసప్తమములౌచు। భాసిల్లు రెండు స్తబకములఁ "జంపు
విరాటపర్వమ్ము" నాఁ బ్రథ వెలుంగ। శ్లోకగద్యమ్ముల నేకరీతిని
బద్య వచనమ్ములుగఁ గూర్చి ప్రాజ్ఞపితతి। మేలుమేలనఁగఁడు
మృదుశైలితోడ। భావరసములననుకూలపఱచిబిరుద। రా
జశేషాద్రి రాజువార్పంపినచిన। కోశమెంతయు నలరించెఁ,
గొం. సు. శాస్త్రి॥

() వావిలికొలను సుబ్బరాయకవిగారు. ()

సీ॥ శ్రీమహీంద్రుఁడు ముద్దుకృష్ణయాచేంద్ర బహూకృ
తులితకళాభిమాన। గుణముమూర్తీభవించెనో నాఁగఁదత్పౌత్రి
గాదికంబగును శేషాద్రిరాజు। నిజకవితాభ్యాసనిపుణతవెల
యంగ రచియించెఁ జంపువిరాటపర్వ। మొప్పెడిదనంగ నవో
త్పలలక్షణంబై వెలుంగంగ నితాంతనుత్యఁ। బండితావళికిఁ గ
ర్ణపర్వముగను। వరపురోభాగులకు భీష్మపర్వముగను। బా
లకవికను శాసన పర్వముగను। బావరులకును సౌప్తిక పర్వ
ముగను॥

దుర్భా సుబ్రహ్మణ్యశర్మగారు తనకుగ్రంథముపంపిన ఆర్. వెంకటసుబ్బయ్యగారిపేర వ్రాసినది.

ఉ॥ చంపువిరాటపర్వమున సజ్ఞులుమీరనుకంపఁబంపరా।
ణింపురహింపఁజూచితిగ ణింపఁదగున్ రసపుష్టిదానన । గ్గింపఁ
బనేమిలాఁత్రిపరీ కింపఁగరత్నముఖుల్ నుతింపనా । సొంపులు
రాజుకేతగుట సూక్తిసుధారసధారచాటెడిన్॥

ఉ॥ ఐననభిజ్ఞులీరడుగ నారసియుత్తరమీక యుంట యె।
గ్గానటుగానఁబద్దెమునొకండిదెయర్పణసేసినాఁడనా । పైనెన
రుంచితత్కవికిఁ బంపుఁడుదీని విశేషమేల? వి । ద్యానిధులెల్ల
రాజుకవితంగన సంతసమందకుందురే॥

శా॥ కంటింజంపువిరాటపర్వముగుణాఖర్వంబుఖర్వం
బువే । గంటింముద్రతితత్కవిత్వమహిమం గన్గొంటివేడ్కొం
టిము । కంటింబల్లరుఁదత్కవీశ్వరునకుం గల్యాణముల్ రా
చవేఁ । గంటింబోలఁగవైభవంబులు నొసంగన్ నిత్యహర్షం
బునన్॥

(*) జ్ఞానోదయము. (*)

చంపువిరాటపర్వము ఆంధ్రము.— ఈ గ్రంథము వెంకటగిరిసంస్థానాస్థానకవీంద్రులగు విరుదరాజ శేషాద్రిరాజుగారిచే, శ్రీవెలుగోటి ముద్దుకృష్ణయాచేంద్రులవారి ప్రేరణంబున రచింపఁబడెను. ఇయ్యది సంస్కృత చంపుభారతంబునుండి యథాశ్లోకంబుగ నాంధ్రీకరింపఁబడినది. ఈగ్రంథశైలిమిగులరమ్యమైనది. మాకు తెలిసినవరకు నిట్లు గవిత్వము చెప్పువారు లెక్కకు మిక్కిలితక్కువగనున్నారు.

(*) దేశోపకారి. (*)

శ్రీమద్దిగంతరలసత్కీర్తి విస్ఫూర్తి విభాసురానంత భట్ట కృత సంస్కృత చంపుభారతాంతర్గత షష్ఠసప్తమస్తబకద్వయంబు శ్రీమదనంతధైర్యస్థైర్యగాంభీర్య చాతుర్యౌదార్య చర్యులును శ్రీసర్వజ్ఞ కుమారయాచమహీమండలాఖండల కుమారవర్యులును, జనావనధుర్యులునగు శ్రీముద్దుకృష్ణయాచేంద్రచంద్రులప్రేరణంబునఁ దదాస్థానకవీంద్రుండును ఉభయభాషాభూషణుండు నగు బిరుదరాజ శేషాద్రిరాజుగారిచే యథాశ్లోకంబుగఁ దెనుఁగింపఁబడి సకల సుకవి కౌతుకదాయం

లై చంపూవిరాటపర్వనామంబున విరాజిలు పద్యకావ్య మొ
కటి మా కార్యస్థాన మలంకరించినది.

గ్రంథాదినిగ్రంథకర్తలు పై విధమునవ్రాసిన విన్నపమువల
ననే తద్గ్రంథకర్తలయొక్క దార్ఢ్యము వెల్లడి యగుచున్నయ
ది. అయిన వస్తుత్పత్రికాపాఠకులే తత్కవికృతమగు మధుర
శైలినిఁగూర్చి యానందించుటకనువగునటుల తద్గ్రంథములో
నిరెండుపద్యము లీదిగువనుదహరించుచున్నాము.

ఈ క్రింది పద్యము కీచకునితో సైరంధ్రివేషమున నున్న
పాంచాలిచెప్పినది.

చ॥ అనఘుతరావరోధజలజాక్షులఁబొందెడునీవునన్నునీ।
యనువుననీచజాతిమలినాంగిని గోరుటనింద్యమయ్యెనె। మ్మ
నము చెలంగఁగల్పసుమ మంజరులన్విహరించుబంభరం। బెన
య న్నానసంగతమ హీరుహానల్లరిగోర్కినించునే॥

ఉ॥ వేలుపుటేఱుఁదెల్లగను వేఁడివెలుంగు కుమారి నల్ల
గాఁ। జాలగనాసరస్వతిఁబి శంగరుచిఁ రచియించి కంజజుం।
బోలినిగెంపుచాయసిడి నొక్కటిఁజేయఁడఁటంచు నర్జునుం।
పాలమునం సృజ్ఞ దులనంతములంబఱపెన్నరంబులఁ॥

10042